

Monitoring evropsky významného druhu
***Notothylas orbicularis* (Schwein.) A. Gray**
na lokalitách Lipová-lázně a Lázně Jeseník v roce 2010

2010

Magda Zmrhalová

► Úvod

Hlevík vycpálka okrouhlá – *Notothylas orbicularis* (Schwein.) A. Gray je jedním ze čtyř druhů hlevíků, známých v současné době z našeho území. V České republice je řazen mezi taxony nedostatečně známé – nezvěstné (kategorie DD-va). V roce 2010 byl v rámci monitoringu evropsky významných druhů vyhledáván na dvou historických a několika dalších lokalitách na Jesenicku.

Notothylas orbicularis je druh vázaný na biotopy ovlivněné nebo vytvořené člověkem, jakými jsou především strniště a úhory s kyselou půdou v podhorských oblastech. V ČR je kromě Jesenicka historicky znám ještě z Vyššího Brodu a Mariánských Lázní (Duda 1972). Celosvětově se vyskytuje v Severní a Střední Americe, západní a střední Evropě, Japonsku a tropické Africe. V Evropě byl recentně zjištěn v roce 2004 v Německu a Rakousku.

► Metodika

Terénní průzkum probíhal ve dnech 17. a 18. 8. 2010 dle zadání AOPK ČR na historicky publikovaných lokalitách vycpálky okrouhlé, tj. v Lipové-lázních a Lázních Jeseníku. Vhodná stanoviště sledovaného druhu byla také vyhledávána v oblasti jihozápadně od Lipové-lázní až po Brannou. V území mezi Jeseníkem a Brannou však nebyla nalezena žádná pole ani strniště. Prakticky veškerou hospodářsky využívanou plochu zaujímalou louky a pastviny, které nejsou pro hlevíky vhodným prostředím. Proto bylo pro další vyhledávání polí či strnišť namátkově zvoleno území severovýchodně od Jeseníku, v okolí Zlatých Hor, kde byla zkoumána pole po sklizni řepky severně od obce Ondřejovice u státních hranic s Polskem.

Na navštívených lokalitách byl pořízen soupis nalezených druhů a lokality byly fotograficky zdokumentovány. Názvy mechorostů vycházejí ze Seznamu a červeného seznamu mechorostů ČR (Kučera & Váňa 2005).

Průzkum dalších vhodných biotopů pokračoval až do začátku října nad rámec zadání AOPK ČR také na Šumpersku a Rýmařovsku.

» Historicky známé lokality hlevíku *Notothylas orbicularis* na Jesenicku

Hlevík *Notothylas orbicularis* byl v Hrubém Jeseníku sbírán v roce 1856 (leg. Milde, bez bližší lokace) a v letech 1856 a 1858 v Lázních Jeseníku (leg. Milde). Jeho výskyt je na Jesenicku publikován (a nedoložen) z Lázní Jeseníku (Milde 1861a, Schiffner 1902, Pilous et Duda 1960) a u České Vsi, blízko Dětrichova, Mýtinka a Seč (Milde 1859, Kalmus et Niessl 1871, Limpricht 1876 (blíže viz Duda 1972)).

» Lokality, monitorované v roce 2010

1. Jeseník, Lázně Jeseník, SSZ svahy kóty Přední vršek (589 m), louky a pastviny na ZJZ exponovaném svahu nad státní silnicí z Jeseníku, ca 550 – 560 m n. m. [WGS-84: 50°14'9.04"N, 17°11'22.779"E].
2. Lipová-lázně, pastviny na severovýchodních svazích kóty Toč (619 m), ca 530 – 540 m n. m. [WGS-84: 50°13'23.994"N, 17°7'53.035"E].
3. Ostružná, pastviny jihozápadně od obce na lokalitě zvané Niva Branné, po pravé straně st. silnice do Branné, ca 660 m n. m. [WGS-84: 50°10'22.419"N, 17°1'57.159"E].
4. Zlaté Hory – Ondřejovice, údolí Skřivánkovského potoka, pole po sklizni řepky západně od státní hranice s Polskem, ca 420 m n. m. [WGS-84: 50°15'38.56"N, 17°21'59.189"E, 50°16'20.94"N, 17°22'10.87"E].

► Zjištěné výsledky

Na žádné z navštívených lokalit na Jesenicku nebyl sledovaný druh nalezen, nebyly zjištěny ani vhodné biotopy pro jeho výskyt. V podhorské krajině mezi Jeseníkem a Brannou, kde také leží historické lokality vycpálky okrouhlé, došlo v nedávné minulosti k plošné přeměně orné půdy na louky a pastviny. Hlevíky jsou efemerní druhy, upřednostňující obnažené kyselé půdy, ideálním prostředím pro ně jsou zejména strniště, úhory, okraje polí a příkopů. Radikální úbytek polí z krajiny se jeví jako limitující pro jejich výskyt.

Foto na titulní stránce (obr. 1) – Pastviny v okolí Filipovic (foto Š. Koval)

Potenciálně vhodné biotopy byly nalezeny na Zlatohorsku, avšak ani tam nebyl *Notothylas orbicularis* nalezen, z hlevíků zde byli zaznamenáni pouze juvenilní jedinci druhu *Anthoceros agrestis*.

Mechorosty, zaznamenané během vyhledávání lokalit druhu *Notothylas orbicularis* na Jesenicku, jsou uvedeny v tabulce č. 1.

V září a říjnu 2010 probíhal bryologický průzkum polí i mimo území, zadané k monitoringu AOPK ČR, a to na náhodně zvolených lokalitách na Šumpersku a Rýmařovsku. Celkem bylo navštíveno více než 30 polí po sklizni obilnin a řepky. *Notothylas orbicularis* byl nakonec nalezen na třech nových lokalitách (leg. Š. Koval): u Rýmařova, Nového Malína a Velkých Losin (Koval & Zmrhalová 2010).

Druh	Lokalita 1 Lázně Jeseník	Lokalita 2 Lipová Lázně	Lokalita 3 Ostružná	Lokalita 4 Ondřejovice
<i>Anthoceros agrestis</i>			x	x
<i>Atrichum undulatum</i>	x	x		
<i>Barbula unguiculata</i>	x	x		x
<i>Brachythecium rutabulum</i>	x	x		x
<i>Bryum argenteum</i>	x	x	x	x
<i>Bryum</i> sp.		x		
<i>Calliergonella cuspidata</i>	x	x	x	
<i>Ceratodon purpureus</i>	x	x	x	x
<i>Cirriphyllum pilliferum</i>	x			
<i>Dicranella</i> sp. (juv.)			x	
<i>Eurhynchium hians</i>	x			x
<i>Plagiomnium affine</i>	x	x		
<i>Plagiomnium undulatum</i>	x			
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	x	x		x
<i>Riccia glauca</i>				x
<i>Riccia sorocarpa</i>	x	x	x	x
<i>Tortula truncata</i>	x			x

Tab. 1: Seznam druhů, zaznamenaných na navštívených lokalitách

► Závěr

Hlevík *Notothylas orbicularis* nebyl nalezen na lokalitách, zadaných k monitoringu dle historických údajů Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, ani v jejich širším okolí na Jesenicku. Společně s dalším neznámým hlevíkem, *Anthoceros neesi* (kategorie DD-va), však byl nalezen na Šumpersku a Rýmařovsku, čímž byl potvrzen recentní výskyt obou druhů v ČR.

V cíleném průzkumu polí nejen v podhůří Hrubého by bylo vhodné pokračovat dál a pokusit se tak zjistit recentní výskyt obou vzácných druhů hlevíků v ČR.

► Literatura

- Duda J. (1972): *Phaeoceros carolinianus* (Michx.) Prosk., p. 159–163, *Notothylas orbicularis* (Schwein.) Sull., p. 170–171. – In: Duda J., Vána J. 1972. Die Verbreitung der Lebermoose in der Tschechoslowakei – XII. – Časopis Slezského Muzea, ser. A, 21: 159–182.
- Koval Š. & Zmrhalová M. (2010): Znovunalezení hlevíků *Anthoceros neesii* a *Notothylas orbicularis* v České republice. Bryonora 46 (v tisku).
- Kučera J. & Vána J. (2005): Seznam a červený seznam mechorostů České republiky (2005). – Příroda 23: 1–104.

Obr. 2 – Pastviny v okolí Lázní Jeseníku

Obr. 3 – Lázně Jeseník, pohled na prozkoumávanou lokalitu

Obr. 4 – Lázně Jeseník, pohled na prozkoumávanou lokalitu

Obr. 5 – Lázně Jeseník, detail bylinného a mechového patra na méně zapojeném místě v prozkoumávané pastvině

Obr. 6 – Ondřejovice, pole po sklizni řepky u státní hranice s Polskem